

VRI Trøndelag - Vedlegg til prosjektbeskrivelse

VRI Trøndelag - Vedlegg til prosjektbeskrivelse	1
1 Verdikjede mat.....	2
1.1 Forankring av prosessen	2
1.2 Nærmere om de utvalgte arbeidsområdene.....	2
1.2.1 Driftsledelse i matbedrifter	2
1.2.2 Forvaltning av ressursgrunnlaget	2
1.2.3 Regional produktutvikling.....	2
1.2.4 Salg og eksport av trøndersk mat.....	3
1.2.5 Mattrygghet og forbrukerorientering	3
1.3 Mer om bruken av virkemidlene	4
1.3.1 Felles aktiviteter	4
1.3.2 Bedriftsrettede tiltak	4
2 Opplevelsesbaserte næringer.....	4
2.1 Innledning	4
2.1.1 Bakgrunn.....	4
2.1.2 Mål og delmål.....	5
2.2 Satsingsområder og virkemidler	5
2.2.1 Musikk og festivaler	5
2.2.2 Spill og multimedia	5
2.2.3 Reiseliv	6
2.3 Sluttord	6
3 Samhandlingsaktiviteter	7

1 Verdikjede mat

1.1 Forankring av prosessen

Innenfor innsatsområdet *Verdikjede mat* har HiNT, HiST og Trøndelag FoU fungert som en arbeidsgruppe for utarbeidelse av prosjektbeskrivelsen. Underveis i denne prosessen har vi involvert følgende aktører gjennom å orientere om VRI og åpne opp for muligheten til å komme med innspill underveis (som noen av dem har gjort): Nord-Trøndelag Bondelag ved Jon Trøite, Sør-Trøndelag Bondelag ved Eilif Peder Folstad, Fylkesmannens Landbruksavdeling i Nord-Trøndelag ved Anstein Lyngstad, daglig leder i Oi! Vigdis Bolås og styreleder i Oi! Torger Salberg, Navet på Mære ved Rita Natvig, gruppering av 15 småskalamatprodusenter i Trøndelag, Jørn Ekrem og Knut Einar Steinsli fra Nord-Trøndelag fylkeskommune som hadde påtatt seg en oppfølging på vegne av en trøndersk matgruppe. Sigurd Bjørgo fra Sør-Trøndelag fylkeskommune, Erik Revdal fra Bioforsk Kvithamar, Gunn Turid Kvam fra Norsk Senter for Bygdeforskning, Bjørn Røthe Knudtsen (regiondirektør) og Solveig Almås (lokalkontor.Trondheim) fra Mattilsynet; Thorbjørn Auran fra Felleskjøpet; Ingebrigt Overby fra Norske Sjømatbedrifters Landsforening; Jan Yngvar Kiel fra Trondheim kommune/ Fylkesmannen i Sør-Trøndelag; Arild Smolan fra Næringsforeningen i Trondheim, Bjørn Bjerke fra NHO Reiseliv og Finn Bjørgo TINE Midt-Norge.

1.2 Nærmere om de utvalgte arbeidsområdene

1.2.1 Driftsledelse i matbedrifter

Matbedrifter møtes hver dag med krav om effektiv og lønnsom drift enten de er store eller små. Det er utfordringer knyttet til å utvikle matbedrifter i takt med markedsutvikling, teknologiutvikling og krav om lønnsomhet.

Primærprodusentene må fortsatt ha mulighet for å oppnå lønnsomhet, og at det må gis rom for vekst der det er naturlig. Det må arbeides for at regionale FoU-miljøer og veiledningsapparatet bli bedre kompetansepartnere og gir støtte til så vel primærprodusenter som andre matbedrifter. Prosjekter gjennomført ved noen av regionens kompetansemiljø har avdekket et behov for kompetanseformidling til primærprodusenter som et ledd i å styrke deres lønnsomhet og tilsvarende utfordringer finnes også i andre matbedrifter i følge noen av kompetansemeglingsprosjektene som er gjennomført.

Driftsledelse i matbedriftene er mangfoldig og krever en sammenstilling og tilpasning mellom ulike fagområder slik som økonomi, teknologianvendelse, kvalitetssikring, arbeidsorganisering, alliansebygging og ledelse.

1.2.2 Forvaltning av ressursgrunnlaget

Ressursgrunnlaget for trøndersk matproduksjon er en viktig premiss for verdiskapingen. Det er knyttet mange og til dels ulike utfordringer til forvaltningen av ressursgrunnlaget. En del av dette handler om råderett over ressursene. En annen viktig del er en bærekraftig utnyttelse av ressursene slik at de fortsatt eksisterer som et grunnlag for matproduksjon om 200 år. Miljøspørsmål er viktig både i forhold til blå og grønn sektor. Dette spenner over et vidt spekter slik som medisinbruk, fiskehelse, rømming av fisk, avrenning og visuell forurensning som rundballer og oppdrettsanlegg. Forvaltningen av ressursgrunnlaget har som utgangspunkt at ressursgrunnlaget må sikres som utgangspunkt for fortsatt matproduksjon.

1.2.3 Regional produktutvikling

Produktutvikling kan være rettet mot matvareindustri og andre deler av verdikjeden som primærproduksjonen og servering og salg. Foredlingsindustrien har i tillegg et sterkt fokus på prosessutvikling som et ledd i verdiskapingen. Tanken bak denne satsingen er å utnytte de mulighetene som ligger i et samarbeid mellom flere av leddene i verdikjeden som grunnlag for verdiskaping. I arbeid med konkrete verdiskapingsprosjekter er det avgjørende at vektlegging mellom akademisk kompetanse og profesjons- og iverksetterkompetanse er tilpasset det

enkelte utviklingsprosjekt. Mattilsynet vil blant flere ha en viktig rolle i produkt- og prosessutviklingsarbeidet.

Et mulighetsområde er å bygge inn elementer som forbrukergrupper oppfatter har merverdi som funksjonell mat, økologisk mat, "kortreist mat", sunn mat og produkter som har unik regional tilknytning gjennom kultur og tradisjoner eller ved utnytting av våre regionale geografiske og klimatiske forutsetninger. Kan det være grunnlag for en trøndersk naturgris med unike kvaliteter slik den spanske Pata Negra har? Kan det utvikles øket verdiskaping basert på det sterke regionale grøntmiljøet på Frosta? Kan det utvikles attraktive matprodukter av lite utnyttede marine arter? Kan det bidra til øket verdiskaping basert på krabbenæringas unike stilling i Trøndelag? Kan regional utvikling og tilpassing av ideene i Nytt Nordisk kjøkken gi øket verdiskaping i industri og serveringsbransje? Kan det gi ny basis for øket regional småskala spesialproduksjon av mat fra land og vann (salt, men også ferskvann).

Mat oppfattes i flere sammenhenger i vel så stor grad som "opplevelse". På dette området må det gjøres koblinger mellom innsatsområde mat og opplevelser i den trønderske VRI-satsingen. Kan vi lære noe av hvordan gourmetrestaurant turismen har blitt utviklet til storindustri i Barcelona og Gøteborg?

1.2.4 Salg og eksport av trøndersk mat

Regionen produserer mye mer mat enn vi spiser selv og det innebærer at store mengder eksporteres ut av regionen og i den sammenhengen er det naturlig å tenke på mulighetene for å eksportere ut av landet også. For produkter som har lave marginer er fraktkostnader en belastning som kan være avgjørende for om det fortsatt er interessant å produsere produktene.

Et interessant spørsmål er for eksempel hvilke forutsetninger må ligge til grunn for at man skal for eksempel greie å lansere 5 nye produkter på eksportmarkedet innen 2020? Og hva er kritiske suksessfaktorer for å lykkes. Organisering av produksjonen og samarbeid vil sannsynligvis være kritisk for hvordan man greier jobbe mot en slik mål. Gjennom arbeidet i prosjektet "Eksportsatsing Trøndelag" er man i gang med å tilrettelegge for eksport og dette arbeidet er til nytte for eksport av mat.

Eksport ut av regionen stiller også utfordringer til å balansere det volumet man ønsker å selge i forhold til de salgskanaler som man får muligheten til å selge gjennom.

1.2.5 Mattrygghet og forbrukerorientering

I hele verdikjeden er det fundamentalt med fokus på trygg mat og utvikling av forbrukernes tillit til maten. Fjorårets hendelser med av infeksjon av E. coli-bakterie førte til sykdom og dødsfall samt svekket forbrukertillit. Internasjonalt har det de senere år vært tilfeller av kugalskap og fugleinfluensa som har svekket tilliten til matproduksjon som storindustri.

Innenfor EU pågår det et intensivt arbeid med forskning, utviklings- utrednings- og nettverkarbeid for å styrke framtidig mattrygghet. I løpet av et års tid skal den såkalte Hygienepakken fra EU implementeres som norsk regelverk. Dette vil kreve at de enkelte mataktører i stor og små skala har plikt til å endre rutiner og regelverk for å sikre at det er god kvalitetssikring med de deler av produksjon og omsetning av mat som er kritiske for mattrygghet (HACCP). Også innen nordisk samarbeid er trygg mat et satsingsområde (Nordisk Ministerråd). I Norge er det etablert forskningsinnsats (både bransjestyrt og forskningsstyrt) på trygg mat – med spesielle satsinger rettet mot regional mat/småskala matproduksjon.

Samarbeid med Mattilsynet lokalt og regionalt er aktuelt i forhold til bransjerettet arbeid for å sikre trygg mat og forbrukertillit. Eksempel på problemstillinger som er aktuelle i Trøndelag, er blant annet floghavreproblematikk (primærproduksjon), bransjestandarder (industrien) og Smilefjes (Smileys) (serveringsnæringen). I fôrprodukter til primærnæringene er man også opptatt av trygg mat problematikk.

1.3 Mer om bruken av virkemidlene

1.3.1 Felles aktiviteter

Selv om det eksisterer mange nettverk innenfor matområdet så er det behov for å styrke samhandlingen mellom blå og grønn sektor, slik at man i større grad kan ha en gjensidig læring. Det er også en utfordring å legge til rette for økt kompetanse og innovasjon innenfor verdikjede mat og utnytte de mulighetene som ligger i samhandling mellom de ulike leddene i verdikjeden.. VRI skal stimulere til samarbeid for å bidra til å utvikle økt verdiskaping så vel hos enkeltaktører som i de regionale matverdikjedene samlet. Dette skal gjøres gjennom målrettet anvendelse og utvikling av regionens forsknings-, utviklings-, profesjons- og samhandlings- og iverksettelseskompetanse. Det er også ambisjoner om å styrke samhandlingen mellom næringslivet, FoU-miljø og offentlig forvaltning.

På dette området ønsker vi å sette i gang et grunnlagsarbeid som består av tre elementer. Det ene er en regional foresight framtidskonferanse mat høsten 2007. Det er et behov i starten av VRI-programmet å gjøre en kartlegging av regionens FoU kompetanse knyttet til verdikjede mat. Denne kartleggingen bør gjøres med deltakelse fra involverte FoU-miljø, slik at dette kan styrke det regionale forskernettverket innenfor verdikjede mat. Den tredje delen av grunnlagsarbeidet er en benchmarking innenfor mat som gjøres sammen med VRI-satsingen fra Innlandet (Hedmark og Oppland) og Rogaland.

Noen fellesaktiviteter vil ha mer løpende karakter. Det er ønskelig å videreføre den arenaen som regional foresight framtidskonferanse danner, som halvårlige regionale dialogkonferanser. Det er også ønskelig å ha en mobilisering til internasjonalt FoU som en løpende fellesaktivitet. Kompetansemiljøene i regionen har deltatt i EU-prosjekter og Interreg-prosjekter innenfor ulike deler av verdikjede mat. Gjennom disse prosjektene har man etablert nettverk og kontakter med potensielle internasjonale samarbeidsparter som skal følge. Noen av felles aktivitetene må tilrettelegges slik at de gjør koblinger til innsatsområder opplevelsesnæringer. Ut over dette er det også interessant å ha midler til arbeid med lokale nettverk

1.3.2 Bedriftsrettede tiltak

De ulike, bedriftsrettede tiltakene kan på ulike måter bidra til kompetanseutvikling for bedriftene og styrke deres utviklingsmuligheter gjennom samarbeid med FoU-miljøer. Ideportalen er eksempel på et hjelpemiddel i dette arbeidet. Det finnes ideer til forprosjekter og innenfor verdikjede mat er det en ambisjon å igangsette flere bedriftsinitierte prosjekter i denne perioden. De bedriftsrettede tiltakene kan anvendes som grunnlag for og rekruttering til mer omfattende forskningsarbeid som det må søkes støtte til utenom VRI, slik som Arena, Verdiskapingsprogrammet for mat, Verdiskapingsprogram for sjømat, BIP og KMB. For eksportrettet arbeid må dette koordineres med annet eksportssatsingsarbeid som skjer i regionen.

Innsatsområde mat gir utfordringer til regionale FoU-miljøer om å styrke grunnkompetansen gjennom å søke om strategisk kompetanseutviklingsprosjekt ved instituttene (SKI) og strategiske høgskoleprosjekt (SHP).

2 Opplevelsesbaserte næringer

2.1 Innledning

2.1.1 Bakgrunn

Felles for alle områder av opplevelsesnæringene er at den økonomiske verdiskapingen er basert på opplevelser, og det er kunden/forbrukeren som definerer verdien av et produkt. Dette representerer et skifte fra ensidig produktorientering med hovedvekt på funksjonelle produktkriterier. I VRI vil fokus være rettet mot de tre områdene musikk og festivaler, spill og multimedia, og reiseliv. Anvendt bruk av teknologi vil være et felles element.

2.1.2 Mål og delmål

- 1) Etablere en kunnskapsplattform for utvikling av opplevelsesnæringene
 - Hva er status for næringene i Trøndelagsregionen?
 - Hvordan vil fremtidens verdikjede være innen innsatsområdet?
- 2) Etablere gode læringsarenaer (inkludert virtuelle arenaer) for næringene i Trøndelagsregionen.
- 3) Skape bedre opplevelsesbedrifter gjennom samspill med FoU aktørene.
 - Skape aksjonsretta forskning mot bedrifter som bidrar til næringsutvikling.
 - Bidra til stedsutvikling som ivaretar opplevelsesnæringens infrastruktur.
 - Styrke innovasjonsfremmede tiltak i bedriftene gjennom utprøving og utvikling av teknologiske verktøy.

2.2 Satsingsområder og virkemidler

2.2.1 Musikk og festivaler

I kartleggingsfasen vil vi registrere eksisterende aktiviteter og virksomheter, og deres behov. For eksempel vil en regional dialogkonferanse høsten 2007 kunne oppfylle ønsket om en festivalkonferanse som Festivalnettverket i Trondheim og Steinkjerfestivalen har nevnt. Fagrådet for kultur- og kreative næringer i Trondheim næringsforening planlegger en større trendkonferanse til høsten. Arrangert som en regional fremtidskonferanse vil en slik trendkonferanse favne hele regionen. Olavsfestdagene er den eneste festivalen i regionen som i dag fungerer som en er knutepunktfestival. Her vil vi undersøke hva som kjennetegner slike nettverk.

Flere av opplevelsesnæringene er begivenheter avgrenset i tid og rom. En kombinasjon av kartlegging og bedriftsrettede forprosjekt vil da være naturlig. Her vil studentoppgaver være et viktig bidrag. En konkret idé som har vært diskutert gjelder en sammenlikning av tre festivaler. En viktig utfordring vil være å analysere festivalene i relasjon til den sosiale, kulturelle og økonomiske kontekst de blir skapt i. I første omgang vil Olavsfestdagene studeres, med det siktemål å si noe om konsekvenser for by og region.

Rock City Namsos har startet en dialog med helsefagmiljøet i Namsos/regionen om framtidsstudier av mulige yrkesskader for musikeren, komponisten og andre aktører i bransjen som følge av den teknologiske utviklingen. Næringen ønsker også et samspill med FoU aktørene i forhold til utvikling av teknologi for formidling og salg av musikk via internett (rettighetsspørsmål, nye forretningsmodeller og markedsorientering). Utvikling og undersøkelser av virtuelle kommunikasjonsarenaer og billettløsninger på nett er et aktuelt satsingsområde, også innen de andre fokusområdene.

2.2.2 Spill og multimedia

I første fase vil en regional dialogkonferanse være sentral i kartlegging av bransjen og deres behov. Prosjekter for utvikling av læringsarenaer vil til dels være rettet mot spillnæringen som egen næring, og gjennom prosjekt som kobler bruk av multimedia mot andre deler av opplevelsesnæringen. Konkrete eksempler er et samarbeid mellom fagmiljøene innen spill- og multimedia, og arbeidet med å etablere et pop-rock senter i Trondheim. Her vil en bruke spill- og visualiseringsteknologi til å lage en virtuell utgave av senteret (Rockheim.no). I etablering av et marint kunnskapssenter vil en blant annet teste ut bruken av live-video fra miniubåt koblet mot digital kino. Dette er eksempler på bedriftsutviklingsprosjekt hvor bruk av en rekke virkemidler i VRI programmet vil være aktuelle. Et annet eksempel som kan utvikles mot bedriftene er erfaringer fra et etablert samarbeid mellom kreativ formidling av kunsthøgskolen og multimediamiljøet ved HiNT.

NTNU har etablert et tverrfaglig program for å utvikle undervisning og forskning rundt dataspill. Sammen med Sør-Trøndelag fylkeskommune har NTNU en egen satsing på digital utvikling i regionen – eTrøndelag. Denne nettverkssatsingen er et eksempel på eksisterende nettverk som kan utvikles til læringsarenaer for spill og multimedia i regionen. I forhold til

spillnæringen har Sør-Trøndelag allerede startet på prosjekter som kan inngå i kartlegging av bransjen.

2.2.3 Reiseliv

Viktige utfordringer i utviklingen av en reiselivsstrategi for Trøndelag er økt fokus på helhetlige opplevelser, økt krav til kvalitet og kompetanse, og stor avhengighet av informasjonsteknologi i markedsføringen og distribusjonen. Utvikling av nettverk og læringsarenaer er sentralt. Her vil vi og fokusere på arenaer i et samspill mellom reiselivsbedrifter og aktører innen øvrige opplevelsessektorer, som for eksempel festivaler og film. Disse læringsarenaene kan være et konkret resultat av oppstartsaktiviteter knyttet til regionale dialogkonferanser. I utvikling av virtuelle læringsarenaer er det et ønske fra reiselivsbransjen om videreutvikling av nettstedet www.trondelag.com, regionens reiselivsportal. I VRI vil det være interessant å se på portalens kvalitet knyttet til visuell utforming, informasjon og brukervennlighet. Et fremtidsstudie vil være å utvikle portalen i en retning som oppfyller rollen både som læringsarena for næringen, og som informasjonskanal for kundene.

Utvikling av regionale læringsarenaer i Trøndelag vil også inkludere reiselivsmiljøet ved Etour, Mittuniversitetet i Østersund. Det er allerede etablert kontakt mellom miljøene med blant annet felles forskningsseminarer. Et annet prosjekt som inkluderer samarbeid med andre miljøer er ønsket om en benchmark sammenligning mot opplevelsesbasert reiseliv i regionen Nordland.

I VRI skal vi etablere bedriftsrettede prosjekt. Konkrete initiativ som utgangspunkt er "Kysten som tradisjon og livsverden" fra TFU. Senter for bygdeforskning og HiST har bred erfaring med prosjekter knyttet til stedsutvikling. HiNT, NTNU og TFU har kompetanse på lokasjonsbaserte tjenester og geografiske Informasjonssystemer (GIS) som vil være nyttige ved produktutvikling innen reiselivsbransjen. Dette kan inkludere både læringsarenaer mellom FoU miljøene og reiselivet, og bedriftsretta prosjekter rettet mot eksempelvis guiding av turister, tilpassede karttjenester eller pedagogisk bruk av multimedia i presentasjon av opplevelsesorientert innhold.

2.3 Sluttord

Ovenfor er en rekke muligheter for FoU aktivitet innen opplevelsesnæringene presentert for de tre fokusområdene innen sektoren opplevelsesnæringer. På et overordnet nivå vil tiltak slik som disse eksemplene gjennomføres i følgende type satsinger:

- Kartlegging av nåsituasjon og beskrivelse av fremtidens verdikjede
- Læringsarenaer og megling
- Bedrifts- og stedsutvikling

3 Samhandlingsaktiviteter

- Tilretteleggende aktiviteter
 - o Analyse
 - Regional dialogkonferanse
 - Regional fremtidskonferanse
 - Kartlegging av regionale FoU-ressurser
 - Benchmarking av samarbeidet og kompetansen i regionen
 - Regional foresight
 - o Samhandlingsarena
 - Regional læringsarena
 - **Triple helix-arena for samhandling (nytt)**
 - o Megling
 - **Kompetansemegling¹ (H)**
 - **Nettverksentreprenør (nytt)**
 - Deltakelse i europeisk og nordisk regionalt samarbeid
 - Mobilisering av regionale FoU-aktører til deltakelse i internasjonalt FoU-samarbeid (H)
- Utførende FoU-aktiviteter
 - **Dialog og bred medvirkning i bedrift, nettverk og region (H)**
 - **Kompetansemeglingsprosjekt (H)**
 - **Personmobilitet (H)**
 - **Studentprosjekt**
 - **Hospitering fra FoU til næringsliv**
 - **Hospitering fra næringsliv til FoU (Omvendt hospitering)**
 - **Forprosjekt (H)**
 - **Bedriftsstyrt innovasjonsprosjekt (H)**
 - Strategiske kompetanseutviklingsprosjekter ved instituttene (SKI) (H)
 - Strategiske høyskoleprosjekter (SHP) (H)

¹ For oversiktens skyld deles det "gamle" kompetansemeglingsvirkemiddelet opp i to deler – en meglingsaktivitet og en utførende prosjektaktivitet. I budsjettet vil prosjektene være 100% regionalt finansiert.